

EEN NIJVERE AMBACHTSMAN IN KUINRE

Bouwe van Vels, geboren 1904

Er stonden een paar vrij royale panden met een hoge voorgevel aan de dorpskant van de rooms-katholieke kerk in Kuinre. Daarop volgde een blokje van drie kleine woningen. In de middelste ervan huisden omstreeks 1900 Lute van Vels en Jantje van de Werf met hun gezin. Lute en Jantje waren geboren en getogen in Kuinre. Ze kregen zes kinderen: vier zoons en twee dochters. Bouwe, hun jongste, zag op 3 april 1904 het levenslicht. Vader Lute verrichtte allerlei werkzaamheden. Zo was hij in de winter rietsnijder en in het voorjaar spitter op het turfland, beide in het Scherpenzeelse in Friesland. Na de turf wachtte het hooigras van een boer in de Kuinder polder. Verder hielp hij vaak als taludmaker bij het herstellen van de Zuiderzeedijk. Lute had echter bovendien nog bezigheden waarbij hij in het dorp kon blijven, want hij was ook grafdelver, lantaarnopsteker en wachtloper tijdens de nachtelijke uren.

Hoewel Bouwe in zijn jongensjaren net als zijn vader van alles aanpakte, zou zijn keuze uiteindelijk vallen op één beroep en wel dat van smid. Vele jaren lang had hij een eigen smederij, annex handel in rijwielen en huishoudelijke artikelen in de dorpsstraat in Kuinre. In 1965 nam zijn zoon Lute de zaak over. De dorpsstraat, overigens nooit met een bordje met die naam gesierd, heette ondertussen Henric de Cranestraat.

Bouwe en zijn vrouw Hiltje trokken zich terug in een pand dichtbij de Nederlandse hervormde kerk. In augustus 1986 konden ze zich daar niet meer alleen redden. Ze verhuisden naar het verzorgingshuis de Golfslag in Emmeloord. Maar beider gedachten zijn nog veel in Kuinre. En ze vertellen er graag over.

Mijn kleuterjaren

Bij de bouw van onze woning was er geen rekening mee gehouden dat er wel eens een flink gezin in zou moeten verblijven. Ze bevatte namelijk slechts twee bedsteden. Die lagen zoals gebruikelijk achter dubbele deurtjes in een zijwand van de kamer. Gelukkig maar dat het achterhuis ruim was. Toen zijn gezin groeide had vader daar tegen één van de wanden een derde bedstee getimmerd. En nadat er nog meer kinderen waren gekomen, had hij een vast ledikant gespijkerd bovenop het zoldertje van deze bedstee. Je moest er met een laddertje opklimmen. Voor ons kinderen leverde dat geen moeilijkheden op. Ik vond het in de winter echter wel koud als ik 's ochtends uit mijn warme nestje in het

tochtige, kille achterhuis de ladder afdaalde.

Toch sliep ik graag op dat ledikant, vooral nadat vader rietmatten onder de dakspanten had aangebracht. Eén plekje had hij uitgespaard. Daar viel het zonlicht en in heldere nachten het maanlicht door een glazen pan naar binnen. Ik vond het het mooiste slaapplekje in ons huis. Maar moeder hield niet van dat ledikant. Zij moest elke morgen, staande op de ladder, het bed opmaken. 's Zomers woonden we een tijdlang in het achterhuis. Het was evenwel een bezwaar dat het helemaal open was. We keken zo tussen de balken door tegen de pannen aan. Daarom wilde moeder er graag een zolder in hebben. Planken waren echter duur. Doch het geluk was met haar. Vader vond na een hevige storm bij het opruimen van de aangespoelde "daak" - driftgoed - achter het paalwerk langs de Zuiderzee een aantal stevige planken. Hij bond ze bijeen tot een vlot en sleepte dat mee tot in het kanaal langs de Kuinder polder achter ons huis. Hij kon er een groot deel van de balken mee beleggen.

Net als de meeste huizen in de dorpsstraat had het onze enkel een erf aan de achterkant. Het erf grensde evenals de andere erven in onze rij aan de zandweg, die de Sleep werd genoemd. Zo heet de intussen geasfalteerde weg nog. Wie de voordeur uitging, stond op straat. De straat was ons speelterrein. We hoepelden, tolden en knikkerden daar en maakten er ruzie.

Ik kende al op jonge leeftijd de burens van links en rechts en van tegenover. Ook de pastoor. Vooral diens regenbak herinner ik me. Dat kwam zo. Mijn broer Gerrit had op zich genomen die bak van drab te ontdoen. Hij kon echter niet door de nauwe opening. Daarom pakte hij me bij mijn polsen beet en liet me zakken. Ik zal hooguit zes geweest zijn. Eerst durfde ik niet en gilte het uit. Maar wat kon ik tegen mijn grote broer ondernemen! Met een emmer schepte ik de rommel eruit en reikte die mijn broer door het gat aan. Daarna dweilde ik de bodem schoon. Nadat ik dat karwei had geklaard, was de regenbak van de dokter aan de beurt. Dat moest elk jaar gebeuren. We hebben ons lang met regenwater moeten behelpen. Behelpen is eigenlijk niet het goede woord. We wisten immers niet anders. Pas in het begin van de jaren dertig kreeg Kuinre waterleiding.

Mijn schooljaren

Op 1 april 1911 ging ik naar school. Twee dagen daarna werd ik zeven jaar. Ik was dus een late leerling. Je moest in die tijd zes zijn om te worden toegelaten. De school kende ik al, deze stond ongeveer halverwege het gemeentehuis en Noord. Enige tijd na de tweede wereldoorlog is de school verhuisd naar de

Noord korte tijd na de aanleg van elektriciteit.
Bouwes moeder staat op het stoepje voor haar woning.

nieuwe wijk en zijn op de plek van de oude enkele woningen gebouwd. Ook de meesters waren geen vreemden voor me. Ze woonden in onze straat. Eigenlijk woonde zo goed als de hele Kuinder bevolking in onze straat. Je kon het de dorpsstraat noemen, maar dat zei niemand. Je woonde in Noord, in Zuid of in het lange, overigens nooit zo aangeduide, Midden. In tegenstelling tot in vrijwel elke andere plaats werkten er aan de school in Kuinre enkel meesters.

Meester Koopmans gaf les in de klassen een en twee, meester Mulder in drie en vier en hoofdmeester Leenheer in vijf, zes en zeven. Meester Koopmans kon heel goed zingen en hij liet dat ook graag blijken. In de Nederlandse hervormde kerk klonk zijn stem - hij was voorzanger - boven die

van iedereen uit. Bij de muziekvereniging Looft den Heer werd hij als dirigent bijzonder gewaardeerd.

Ik mocht graag naar school gaan en vond het geen ramp zeven klassen te moeten doorlopen, al heb ik in het hoogste leerjaar weinig nieuws geleerd. Mijn rekenvaardigheid is tijdens dat jaar niettemin sterk toegenomen. Wat heb ik er veel berekeningen gemaakt! Zo liet meester Leenheer me eens becijferen hoeveel graankorrels er op de vierenzestig velden van een schaakbord kwamen als je op het eerste één korrel legde, op het tweede twee, het derde vier, het vierde acht, enz.

Hoewel ik het op school naar de zin had, bewaar ik nauwelijks herinneringen aan de vele uren in de lokalen, op het gewone kattenkwaad na. Herinneringen aan de uren buiten de school heb ik echter des te meer. Aan de werkzaamheden van vader onder andere.

Vader was in die tijd nachtwacht. Om elf uur 's avonds deed hij zijn eerste ronde. Tegen half twaalf keerde hij terug. Wanneer de klok twaalf had geslagen, ging hij weer het dorp door en zo vervolgens na elk heel uur. Het halve uur rust thuis doodde hij met het breien van kousen, sokken, wanten en netten voor

baggerbeugels. Hij maakte er prachtige werkstukken van. Niemand kon het hem verbeteren.

De ronden na twee uur duurden iets langer. Dan moest hij - op hun verzoek - verschillende mensen wakker kloppen. Om twee uur begon hij met de beurtschippers. De vaartocht van Kuinre naar Steenwijk was niet lang en die naar Sneek ook niet. De boten naar deze plaatsen keerden dezelfde dag nog terug. De schippers die een dienst onderhielden op Leeuwarden en Zwolle overnachtten in deze steden.

Ik weet nog goed dat de schippers de zeilen voeren. De beurtschipper naar Zwolle ging toen over de Zuiderzee. Nadat er een motor in zijn boot was geplaatst, volgde deze de binnenweg over Kalenberg en de Ronduite. Veehouders die met dieren naar de markt moesten, vroegen vader eveneens hen te wekken. Varkenshouders in het bijzonder. Zij wilden op woensdagochtend graag tijdig met hun beesten in Wolvega zijn en een tocht met paard en wagen over Schoterzijl, Scherpenzeel, Munnekeburen en Oldelamer duurde lang. Ook de bakkers, melkrijders en niet te vergeten boeren gingen 's avonds met een gerust hart slapen, als ze wisten dat ze gewekt werden op het tijdstip dat ze wensten. Voor boeren was dat om en nabij vier uur. Een enkeling werd op verzoek soms nog eerder geklopt, als vader namelijk ontdekte dat een koe op afkalven stond.

Om vier uur zat de nachtelijke taak van vader erop. Hij kon dan een paar uur gaan slapen. Als de klok acht sloeg, stond hij echter weer klaar voor ander werk. 's Winters ging hij riet snijden in de omgeving van Scherpenzeel. Hij liep erheen. Een tocht van een uur. Klokke drie 's middags legde hij het rietsnit neer, want een uur later wachtten de straatlampen in Kuinre.

In de donkere wintermaanden vielen beide taken goed samen te doen. Dan had vader tegen vijven de lampen, een twintigtal, aan. Na het avondeten kon hij een flinke tuk doen vóór hij om elf uur wacht moest lopen. In de herfst en in het voorjaar gingen de lampen echter zo laat aan dat er van slapen tijdens de avonduren weinig kwam.

In 1918 onderging Kuinre een ingrijpende verandering. De petroleumlampen langs de straat en ook in de meeste huizen werden vervangen door elektrische peren. De centrale - niet meer dan stoomturbine en een dynamo - was ondergebracht in een vroegere veestal vlakbij het gemeentehuis. Vader kreeg het als lantaarnopsteker daarna veel gemakkelijker. Hij hoefde bij elke paal maar op een knopje te drukken. Het laddertje bleef echter nodig, want het knopje zat hoog. Ik heb vaak voor hem de ronde gedaan. De bovenste sport van de ladder

was zo gevormd dat hij stevig tegen de lantaarnpaal steunde.

Niet iedereen was even enthousiast over deze nieuwigheid zoals zou blijken. De centrale had hooguit een jaar of drie gedraaid, toen er brand uitbrak. De bevolking stroomde samen op straat, maar de bejaarde Jansen Wagter moest nog gewaarschuwd worden, omdat zijn huis gevaar liep. Zijn woning stond namelijk slechts door een steeg van amper een meter gescheiden naast de centrale.

"Waor is de brand"? was zijn vraag.

"Man, in de centrale hiernaost"!

"Ha'k wel 'edacht, die moderne rommel"! reageerde hij laconiek.

Nee, Wagter moest niets hebben van elektriciteit. Hij hield het nog steeds bij de "pieteremlamp". Het gemeentebestuur van Kuinre besloot na de brand zijn elektriciteit te betrekken van de IJsselcentrale.

In de voorjaars- en voorzomermaanden schoot de ochtendslaap voor vader er na zijn nachtelijke taak een tijdlang helemaal bij in. Van eind april tot in de tweede helft van juni was hij al aan het werk voordat ik wakker werd. Met zijn lange spittersschop stond hij dan in een veenput op het turfveld bij Scherpenzeel. Meteen nadat de mengbak was opgeborgen, dat was omstreeks de langste dag, wachtte hem het hooigras in de Kuinder polder.

Zowel van het spitten op het turfveld als van het maaïen in de polder keerde vader pas laat op de middag huiswaarts. Dan had moeder het warme eten klaar en schoven we met zijn allen aan tafel.

Ik wist niet anders, zo ging het jaar in jaar uit. Vader werkte uren en nog eens uren per dag en kreeg weinig slaap. Gaandeweg namen wij kinderen een deel van zijn werk over. Zo verzorgde één van mijn broers de lampen en inde ik elke zaterdagmiddag het klopgeld. Prettig werk vond ik dat niet. Sommigen plaagden:

"Klopgeld? Jie hebt ons niet eklopt"! Waarop verwacht werd dat ik me verweerde met:

"Nee, ikke niet mar vader wel"!

Iemand die éénmaal die week was gewekt betaalde drie cent, bij tweemaal werd het vijf cent, bij driemaal - zoals een beurtschipper - acht cent, enz. Het hoogste tarief bedroeg vijftien cent. Maar dan had vader ook elke nacht geklopt, zoals bij de melkrijders.

Ik hielp vader liever op een andere manier, vooral met bomen kappen en snoeien. Voor dat soort karweitjes schakelde het gemeentebestuur vader, toch immers al in overheidsdienst, ook vaak in. Hij kon ze uitvoeren op het tijdstip dat hem het best uitkwam.

Verder deed ik graag boodschappen, met name voor Thije de Zwart. Deze woonde bij ons in de buurt en had een slagerij. Thije had enkele klanten die nogal ver weg woonden. Eén van hen was de boer op de Blauwe Hof aan de Friese Lindedijk. Wanneer ik daar vóór schooltijd heen moest, nam ik de hoepel mee om te kunnen opschieten. Ik zie me nog lopen. Het vlees in een grote blauwe zakdoek geknoopt in de linkerhand, het hoepelstokje in de rechter. *"'t Is negen ure eer jie het in de gaten hebt"*, waarschuwde moeder bij het weggaan. Als ik terugkwam, had Thijes vrouw een boterham voor me klaar liggen. Op bijzondere dagen, zoals mijn verjaardag en Sinterklaasdag, stopte Thije me wat geld in de hand.

Verschillende keren ging ik 's ochtends vóór schooltijd naar oom Bouwe. Ik was toen een jaar of tien. Oom Bouwe was een broer van vader. Een klein mannetje. Iedereen noemde hem Klein Bouwgien. Hij had op jonge leeftijd kinderverlamming gehad. Pas op zesjarige leeftijd leerde hij lopen. Het ging heel moeizaam. Hij had een hondje dat geregeld moest worden uitgelaten. Dat deed oom Bouwe zelf. Zo dwong hij zichzelf in beweging te blijven, hetgeen goed was voor zijn spieren. Zijn lichaam kwam evenwel nooit tot volledige ontwikkeling. Oom Bouwe voelde zich tot mij aangetrokken, ik was naar hem genoemd. Ik mocht hem overigens eveneens graag.

Hij was knecht bij bakker Tette van der Linde. Tettes vader heette Koendert, vandaar dat iedereen hem Tette Koenderts noemde. Tette was behalve bakker ook boer. Zijn boerderij liet hij grotendeels aan oom Bouwe over. Oom moest 's morgens ook vaak helpen in de bakkerij. Ik molk dan voor hem. Het gevolg was dat ik in school meermalen onder zeil ging.

Tette gebruikte een deel van de melk van zijn koeien in de bakkerij. Van wat overbleef maakte hij boter en kaas. Zelfs nadat er in Kuinre een zuivelfabriek was gebouwd, bleef hij de melk thuis verwerken.

De nijveren van Kuinre

Kuinre telde in mijn jeugd veel ambachtslieden en neringdoenden. Zo woonden er drie timmerlieden, drie smeden - ieder met de familienaam Roek - en een wagenmaker. Verder verdienden vijf bakkers, vier slaggers en nog een aantal hele kleine kruideniers er een dunne boterham. Enkelen hadden er een boerenbedrijfje naast of handelden in vee.

Hotelhouder Jeen van Ens had ook te weinig aanloop voor een redelijk bestaan. Jeen was tevens boer, net als caféhouder Jan de Lange in de Nieuwstad, zoals het buurtje aan de andere kant van de Linde werd genoemd.

Er woonden overigens nogal wat veehouders aan de dorpsstraat die alleen van de boerderij leefden, in het bijzonder aan de Lindekant. Ze hadden een mestvaalt achter op het erf aan het water. De meesten van deze dorpsboeren bezaten zelf geen hooiland. Dat huurden ze elk jaar in Kuinder polder. Deze polder lag buiten de zeedijk en liep 's winters onder water. Het land was in het bezit van verschillende eigenaren. Het kreeg geen andere bemesting dan het slib dat het zeewater er achterliet.

De dorpsboeren uit Kuinre verkochten de mest aan schipper Hendrik Zijlstra. Deze bracht botenvol naar het westen. Hij had daar vaste afnemers, vooral onder de bloembollentelers.

De mest uit de stallen aan de andere kant van de straat moest ook naar het schip in de Linde. In het voorjaar zag je regelmatig boeren met een volgeladen kruiwagen de weg oversteken.

Zijlstra kwam tijdens de wintermaanden al ladingen halen, want boeren met zo'n twintig koeien konden de mest niet tot het voorjaar opslaan. De schipper kwam in moeilijkheden als zijn boot in het ijs vast vroom.

De zuivelfabriek stond aan de overkant van de Linde ter hoogte van het gemeentehuis. Het was een particuliere fabriek, een speculatie zoals men in Kuinre zei. Haagsma was de directeur. Een broer van hem had een zuivelfabriek in Sloten. Op zondagmorgen reed de laatste dikwijls per auto met chauffeur naar Kuinre. Dat was een belevens voor ons jongens. We zagen niet vaak een auto. Een enkele keer mochten we op de terugweg tot Schoterzijl meerijden. We moesten dan te voet naar huis, maar dat hadden we er graag voor over.

De postwagen op door-de-weekse dagen was een veel gewonere verschijning. Deze reed dagelijks van Zwolle naar Lemmer en terug.

Het was een eenvoudige overdekte brik, bespannen met twee paarden. Bij hotel Weide in Blokzijl werden de paarden zowel de heen- als de terugreis verwisseld. Nog zie ik de wagen in gedachten komen. De koetsier op de bok, de "conduc-teur" - zo werd de man genoemd - binnen in het rijtuig de post sorterend. Ik spaarde in mijn schooljaren enige tijd lucifersmerken en holde als ik het voertuig zag naderen naar het postkantoor om de eerste te zijn, die een doosje zou kunnen ruilen met de conducteur.

Vanaf 1914 liep er een tram van Zwolle naar Blokzijl. Deze nam tevens de post mee en maakte de postwagen van Zwolle naar Lemmer daardoor overbodig, tenminste voor dat deel van het traject. Om aansluiting op de tram te krijgen schaften onze bestellers Martinus de Boer en Wolter Fledder een paard en een wagen aan en onderhielden een eigen postdienst op Blokzijl.

Niet voor lange tijd echter. Frederiks uit Zwolle nam de dienst over. Sint van

der Meer uit Kuinre reed voor hem. Twee keer per dag ging hij de eenzame dijk naar Blokzijl op en neer. Ook Sint deed het overigens maar kort. Derksen uit Zwolle werd zijn opvolger. Deze beschikte over een moderner vervoermiddel, namelijk een auto met een grauwe linnen kap met mica ruitjes. Derksen kwam in Kuinre wonen. Hij betrok het oude doktershuis; tegenwoordig is het café het Ankertje van Wicher Scholten daarin gevestigd. De auto werd ondergebracht in een garage schuin tegenover de Nederlandse hervormde kerk.

Wanneer vader tijdens zijn ronde in de late avond in het zuidelijk deel van het dorp was en motorgeronk op de Blankenhammer dijk hoorde, deed hij de garagedeuren alvast open. Dan zag ik de volgende morgen een paar sigaren op de schoorsteenmantel liggen.

Later ging de dienst over in handen van Jan Oord. Oord had inmiddels een autobus.

Aan de dorpskant van de Sas in het zuidoende begon een pad dat een paar kilometer naar het westen liep. Het lag op een dijkje dat de "havendieke" werd genoemd. Vanaf dit dijkje keek je naar links uit over de uitmonding naar zee en verder over een strook buitendijks land. Rechts van het dijkje lag de wijde, onbewoonde Kuinder polder. Later zijn er meer dan twintig boerderijen in die polder gebouwd.

Aan het eind van het pad, waarvan het laatste stuk over een plankier liep, stonden twee lichtopstanden. Havenmeester Hendrik ter Heide, en na hem zijn zoon Harm, zorgden ervoor dat de lampen elke avond brandden. Je moest als schipper op de Zuiderzee precies weten waar de lichtopstanden bij de toegang tot de havens van de verschillende kustplaatsen stonden en hoe ze geplaatst waren. De beroepsvaarders hadden daar geen moeite mee en de meeste vissers net zo min. Toch vergiste een enkeling zich wel eens. Zo dacht een schipper op een avond met hoog water - de Kuinder polder stond blank - bij het zien van twee lichten dat hij de haven van Lemmer naderde. Hij wilde er tussendoor varen, zoals dat bij Lemmer hoorde. De lichten voor Kuinre moest hij echter beide rechts passeren. Waarschuwingen van andere schippers konden net voorkomen dat zijn boot op het paalwerk liep.

Kuinre heeft nooit een grote vissersvloot gekend. In mijn jeugd was er een tiental boten. Onder de acht grotere waren vier Kuinder punters - een soort zeepunters - en een botter. Ik zie ze nog zo binnenvaren. De schepen hadden bruine zeilen met de letters KU en een nummer erin. Letters en nummers die ook op de boeg prijkten. Bart Postma, Jan Wagter, Teunis Stam, Gerrit Harder en twee Harm ter Heides hadden ieder een eigen knecht. De ene Ter Heide werd Harm Willems genoemd, de andere Harm Hendriks. De gebroeders Visser

voeren samen net als Jan en Yme de Boer. Gerard Doedel en Jacob Kok - Jouk van Koos - gingen in een kleiner vaartuig, een tussenslag punter zeiden we, het water op. De boten hadden alle een plek in de buitenhaven. Deze haven lag tussen de brug over het kanaal en het "zieltje", een sluisje dat in het voorjaar werd opengezet om het water uit de overstroomde Kuinder polder te laten lopen.

Hun vangst werd voor een deel afgenomen door Harm Schimmel en Lute van Vels. De laatste werd Lute Bot genoemd, om hem te onderscheiden van vader. De beide Lutes waren neven. Harm en Lute rookten een gedeelte van de vis, maar ventten ook een partij uit. Harm had zijn klantenkring in de omgeving van Wolvega en Noordwolde. Lute, die niet zoals Harm over een paard en wagen beschikte maar slechts over een hondekar, kwam niet verder dan Oldemarkt. Jarenlang zouden Harm en Lute de enige visrokers in Kuinre zijn. Later kwam Jochem Oost daarbij.

Een paar keer in de week reed er een kar door de dorpsstraat. Het was een handkar met een bruine kist erop van een paar meter lang, een meter breed en zo'n zestig centimeter hoog. Er zaten scharnierende deksels op de kist die in het midden tegen elkaar klapten.

Twee mannen duwden en trokken de kar, de askar zoals iedereen zei: Jacob Buisman - Jouk Egberts - en Klaas van de Werf. Bij elk huis stopten ze en gingen de voordeur binnen of liepen de steeg door naar achteren. Even later kwamen ze terug met een emmer, een melkbus waarvan de kop was afgezaagd, een tonnetje of een bak. Ze deden een van de deksels van de kist open en stortten hun vrachtje uit. De lege "fust" werd naar de eigenaar teruggebracht.

Als Jouk en Klaas net waren begonnen, rook je nauwelijks wat ze ophaalden. Na enkele huizen werd dat anders, vooral wanneer ze bij een onhandige beweging gemorst hadden. Faecaliën!

Aan het begin van hun ronde konden ze de kar duwen. Naarmate de kist voller werd viel dat zwaarder. Lukte het niet meer dan ging Klaas in het zeel.

Zo, duwend en zeulend vervoerden ze ook de volle kisten naar de stortplaats halverwege Kuinre en Slijkenburg, tussen de weg en de Linde. Het was een groot, diep gat met een rieten dak erboven. De "keviet" werd die plek genoemd. De kar werd aan de rand van het gat neergezet, vervolgens trok één van de mannen de schuif in de voorwand van de kist open en plumpend kwakte de inhoud omlaag.

Pas na jaren zag het gemeentebestuur in dat het werk van Jouk en Klaas wel erg zwaar was. Hun opvolgers mochten een kidde voor de kar spannen. Nellie was haar naam.

Behalve over een kar beschikten de reinigingsmannen over een boot. Daar haalden ze de faecaliën mee op uit de plees op de erven en in de huizen aan de kant van de Sleep. Ze sjouwden hun vrachtjes over de zandweg en het kopdijkje en stortten deze in een lange glijgoot, die in de boot in het kanaal eindigde. Via de Sas en de Linde voeren ze met de volle bok naar de "keviet", legden de glijgoot vanaf de bootrand naar het stortgat en schepten de inhoud over. Ook het straat- en huisvuil werden met dezelfde askar en dezelfde boot opgehaald en naar de "keviet" vervoerd. Het krioelde bij deze stortplaats van de vogels en de ratten.

Op gezette tijden kwam een Drentse turfshipper met een vracht brandstof naar Kuinre. Als retourvracht nam hij de gecomposteerde inhoud van de "keviet" mee terug. Gratis uiteraard. De gemeente was allang blij dat ze er zo afkwam en

de schipper verdiende een paar centen extra.

Pas in de jaren zestig werd Kuinre aangesloten op de riolering en konden de plees voorzien worden van waterspoeling.

Aan het werk

Na zeven leerjaren zat de school erop. Ik had in mijn vrije tijd al van alles gedaan, maar nu mocht ik elke dag aan het werk. Voorlopig samen met vader. De eerste weken vielen mee. Het bleef bij afwisselende, lichte karweitjes. Maar mei was nog niet begonnen, of het zware werk kwam eraan. Dag in dag uit trokken we naar het turfveld bij Scherpenzeel. 's Ochtends om vijf uur gingen we op pad, brood en drinken mee. Het was een uur lopen.

Vader spitte dikke veenbonken tot diep onder water vandaan en mikte die in de mengbak. Ik trapte ze fijn en voegde er zoveel water bij dat er een brijige veenspecie ontstond. Deze schepte ik vervolgens met een houten jut in een brede strook op de legakker naast de mengbak. Met de verwerking van de specie op de legakker bemoeiden wij ons niet. Dat was de taak van de turfmaker.

Halverwege de middag legden we het gereedschap neer en liepen naar huis.

Zo ging het bijna twee maanden lang. Het werk van de spitter en menger was dan afgelopen, dat van de turfmaker ging nog lang door.

Inmiddels had vader al van een boer opdracht gekregen om diens hooigras in de Kuinder polder te maaien. De zeisen hingen reeds klaar. Zonder een dag rust om bij te komen van het zware turfveen begonnen we in het gras. Ik had in de afgelopen jaren vóór en na schooltijd al enige maai-ervaring opgedaan. Dagen achtereen maaien was echter nieuw voor me. Toch lukte het me na een poosje, net zo gebogen als andere maaiers, vader schuifelend over de verse grasstoppels bij te houden.

Op die manier samenwerkend met vader verliep ook de rest van het jaar. We maakten sloten schoon, sneden riet en snoeiden bomen. Mijn hart ging echter uit naar een boerderij, maar daar wilde vader niet van weten.

"Bij een boer bin jie nooit vri'j", was zijn oordeel. "Over een eigen boerderi'je hoef jie namelijk niet te denken"!

Vader had liever dat ik bij een ambachtsman in het dorp werk zocht. Dat hadden mijn broers ook gedaan, na eerst een jaar samen met vader te hebben opgetrokken.

Zodoende kwam ik als leerjongen in de smederij van de gebroeders Laurens en Tiemen Roek terecht, voor een beloning van twee gulden in de week. Ik had de mannen meer dan eens bezig gezien, maar het smidswerk was vreemd voor me.

Met kijken, nadoen, fouten maken en aanwijzingen opvolgen, leerde ik niettemin vrij vlug een aantal handelingen.

Na een paar jaar kon ik zelfstandig werken en toen ik tegen de twintig liep had ik het smidsvak onder de knie. Toch was ik niet geschoold, ik had zelfs geen cursus gevolgd.

Voor een leerjongen hadden de broers Roek indertijd wel plaats gehad. Nu ik een volwaardige knecht was geworden, werd het moeilijker. Er was nóg een medewerker en voor vier man hadden Laurens en Tiemen geen werk. Ik besloot daarom elders mijn geluk te gaan beproeven. Waarschijnlijk zou ik bij een andere baas mijn vakbekwaamheid ook verder kunnen vergroten.

Het zou niet bij één baas blijven. Ik werkte korte tijd in Scharsterbrug en Wijckel en vervolgens wat langer in Blokzijl en Steenwijk. Bij mijn laatste baas bedroeg mijn weekloon twintig gulden. Dat was in 1929.

Verenigingsleven

Vader en moeder waren trouwe kerkgangers en wij kinderen gingen al op jonge leeftijd met hen mee.

Tijdens de schooljaren bezocht ik, zoals algemeen gebruikelijk, de zondagschool onder leiding van beurtschipper Jan Ruiters en na hem de manufacturier Hendrik Ruiters. Later volgde ik de catechisatielessen bij dominee Van het Hoofd. Ook werd ik lid van de knapenvereniging en daarna van de jongelingsvereniging. Vooral de jongelingsvereniging heeft bijgedragen aan mijn geestelijke ontwikkeling. Toen ik als jongvolwassene een tijdlang in Blokzijl werkte en daar niet een dergelijke vereniging aantroef, heb ik dan ook van harte meegewerkt aan de oprichting ervan.

Vanwege een verblijf van een kleine zes jaar buiten het dorp, ben ik pas in 1930 lid geworden de Nederlandse hervormde gemeente in Kuinre.

Bij de muziekvereniging de Harmonie blies ik op de trombone. Mijn muzikale aanleg was echter matig. Mijn medewerking aan de Harmonie heeft daarom niet zo heel lang geduurd.

Ik leefde me graag uit in de sport. Een vereniging op dat gebied ontbrak evenwel in Kuinre. In het begin van de jaren dertig hebben verschillende jongeren, onder wie ik, de koppen bij elkaar gestoken en de gymnastiekvereniging WIK - Willen Is Kunnen - opgericht. Zijlstra uit Lemmer was de eerste leider. We oefenden in een niet door de school gebruikt lokaal. Aan oefeningen aan en op de toestellen werd veel aandacht besteed. Ik hield ervan me uit te leven aan de ringen en de rekstok.

Verder mocht ik graag schaatsen. Wat heb ik veel op de Linde gereden. Er was nog een bezigheid waaraan ik vrijwillig deelnam. Nou ja, vrijwillig? Dat was de brandweer. Ik ben zelfs jaren commandant geweest. De brandspuit had een plaatsje in het gemeentehuis.

De spuit, bestaande uit een pomp met aan weerskanten een lange hefboom, stond op een vierwielig wagentje. Aan elke boom werkten zes mannen. Op geregelde tijden gaf ik opdracht:

"Vers volk aan de pomp!"

Dan werden de twaalf pompers vervangen. De spuitgasten wisselden eveneens geregeld. Bij elke brand moest er dus met zo'n man of dertig worden uitgerukt. Dat was de halve mannelijke bevolking waarover beschikt kon worden.

De burgemeester was bij elke brand aanwezig. Zag hij dat we best een mannetje meer konden gebruiken of dat één van de brandweerlieden het niet meer aan kon, dan wees hij een of meer mensen uit het toegestroomde publiek aan om te assisteren.

Een eigen smederij

Toen ik op een zaterdagmiddag in de herfst van 1929 thuis kwam hoorde ik van vader dat Tiemen Roek mij verwachtte. Vader en ik hadden een vermoeden waarover het gesprek zou gaan.

Dit vermoeden bleek juist te zijn. De broers Roek waren niet zo jong meer en wilden hun bedrijf verkopen. Het was ondergebracht in twee panden: de winkel met woning aan de Lindekant van de straat en de smederij met woonhuis aan de overzijde. Ik had er wel zin in, maar waar zou ik het geld vandaan moeten halen? Ik had wel gespaard, doch het bedrag was niet groot. En dan twee panden! Vader fronste het voorhoofd bij het horen van het verslag van mijn onderhoud met Tiemen Roek. Hij vond kopen te gewaagd. Hiltje Koopman, met wie ik al enige tijd omgang had, was enthousiast. Haar vader knikte goedkeurend. Deze was zakelijker ingesteld dan mijn vader. Koopman had een eigen bakkerij in de dorpsstraat. Zo'n jaar of tien geleden was hij met zijn gezin vanuit Sint Nicolaasga naar Kuinre gekomen in de bakkerij die tot dan toe aan Roelof Steenbeek had toebehoord.

De maandag erop volgend vertelde ik mijn baas in Steenwijk dat ik plannen had voor mezelf te beginnen. Hij bood me vier gulden in de week meer. Maar nadat hij gehoord had welke verkoopcondities de broers Roek hadden gesteld, vond de baas het verstandiger dat ik niet op zijn aanbod inging.

Op 1 januari 1930 was ik weer Kuinder en precies vier maanden later trouwden

Hiltje en ik. Het was een hele stap om eigen baas te worden. Het werk was voor Hiltje en mij echter geen grote overgang. Zij had al lang bij haar vader in de winkel gestaan en voor mij veranderde er niet veel. Onze winkelvoorraad was in het begin beperkt en toch konden we vrijwel iedere klant van dienst zijn. Als voorbeeld noem ik de fiets. We hadden er twee soorten van: een damesfiets en een herenfiets. Ze waren beide zwart gelakt en hadden een bandrem. Weldra kwamen er echter ook fietsen in andere kleuren en maakten de terugtrap- en velgrem opgang. Ons assortiment moest daardoor groter worden. Gaandeweg nam ook in huishoudelijke artikelen de variatie in modellen en kleuren toe. Het grootste deel van ons inkomen moest in de smederij verdiend worden. Ik besloeg paarden, maakte muurankers voor timmerlieden en smeedde bouten voor het paalwerk langs de Zuiderzee. 's Winters liepen de opdrachten meestal

terug. Dan was ik al blij dat de wagenmaker me wielen bracht om er een hoepel om te leggen.

Enige tijd nadat we ons aan de dorpsstraat gevestigd hadden, werd Kuinre aangesloten op het waterleidingnet. Hoewel ik nog geen fittersbevoegdheid had, legde ik in overleg met en onder toezicht van een Steenwijker installateur wel leidingen aan. Het eerst in de leegstaande pastorie van de Nederlandse hervormde gemeente.

Zo kreeg ik er vaker nieuw werk bij. Maar er viel ook wat af, vooral na de oorlog. De paarden verdwenen en de hoefstal werd steeds minder vaak gebruikt. Toch hield ik vrij veel smidswerk. Tot we de zaak overdeden aan onze zoon Lute en zijn vrouw, was ik doorgaans in de smederij bezig. Ook daarna echter nog, want ik bleef bij Lute in dienst. Een vreemde gewaarwording was dat. Niet om de ondergeschiktheid en het werk. Ik kon evenwel niet meer zo even bij Hiltje binnenvallen. We waren namelijk verhuisd naar een woning naast de Nederlandse hervormde kerk. Om twaalf uur pakte ik de fiets en reed richting zuidoende. De dorpsstraat had toen al de naam Henric de Cranestraat gekregen.

In de Golfslag

Naarmate de jaren gingen tellen, trok ik minder vaak naar de smederij en tenslotte helemaal niet meer. Althans niet om er te werken. In 1986 was het zelfs zover dat Hiltje en ik ons in ons eigen huis niet meer konden redden.

Hoewel we ons oog hadden laten vallen op verzorgingshuis Lindenoord in Wolvega kwamen we in de Golfslag in Emmeloord terecht. Achteraf zijn we blij dat we hier zitten.

Kuinre ligt dichtbij. We krijgen regelmatig bezoek. Dit bezoek zorgt ervoor dat we met alles wat er in het dorp gebeurt op de hoogte blijven. Er er gebeurt weer wat de laatste tijd.

Ik hoor dat de eerste pleziervaartuigen al weer zijn waargenomen op de Linde en het is pas mei. Het in oude glorie terugbrengen van de sluis heeft Kuinre nieuwe kansen gegeven.

Ik weet nog goed dat de oude sluis werd gebouwd. Het was in 1928. De Sas, een keersluis, werd toen vervangen door een schutsluis. Vervoer over water had in die tijd nog betekenis. Maar door de werken aan de Noordoostpolder raakte Kuinre zijn verbinding met het buitenwater kwijt. Vrachtauto's namen geleidelijk aan de lading van de binnenvaarders over. Het werd stil op de Linde en de sluis werd gedempt. De Linde achter de woningen schrompelde ineen tot een

sloot en het wegverkeer liet het dorp links liggen. De gevolgen tekenden zich steeds duidelijker af. En dat in een tijd waarin omliggende plaatsen in toenemende mate profiteerden van het watertoerisme.

Enkele herinneringen van Hiltje en Bouwe zijn vastgelegd op een tekening of een foto. Die afbeeldingen hebben ze voor zichzelf niet nodig om de herinneringen levend te houden. Maar die prenten bieden telkens een dankbaar aanknopingspunt om de zusters en hun bezoek op het gekoesterde Kuinre van hun jeugd te wijzen.

Bouwe had ook geen afbeelding nodig toen hij in opdracht van het gemeentebestuur van IJsselham in smeedwerk een botter tegen de voorgevel van het dorps huis ging maken. Het werd de botter KU 2 van Harm ter Heide - Harm Willems - die hij als jongen zo vaak de haven had zien binnenvaren.

Bouwe is echter niet een man die alleen terugblijkt naar het verleden. Integendeel! De recreatievaarders hebben sinds een paar jaar zijn dorp ontdekt. Hij is er blij mee.

Bron: Gesprekken met Bouwe van Vels op 29 april en 2 mei 1991.

Bovenstaande tekst en foto zijn met toestemming van de uitgever overgenomen uit:
T.R. Stegeman: "IJsselhammers spreken voor zich ... Negen levensverhalen",
Uitgave IJsselacademie Kampen, 1992